

ÖZBEKİSTAN'DA DEFİN VE TAZİYE MERASİMLERİ

The Burial and Condolence Ceremonies in Uzbekistan

Ceremonies funéraires et de condoléances en Ouzbékistan

Fatma AÇIK*

ÖZET

Türk coğrafyasında sosyal yapı ve kültürel değerler açısından son yüzyıl içinde hızlı bir değişim ve gelişim süreci yaşanmaktadır. Özbekistan bu bakımdan araştırılmaya değer bir model oluşturmaktadır. Yazıda Özbekistan'da defin ve taziye merasimleri üzerinde durulmakta ve konu Türk toplulukları arasındaki müştereklerden biri olarak incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Özbekistan, Defin, Taziye

ABSTRACT

Throughout the geography shared by various Turkish cultures, the last century has witnessed a rapid process of change and development as far as social life and cultural values are concerned. In this context, Uzbekistan presents a model well worth examining. This article focuses on funeral and condolence processions in Uzbekistan, which are treated with emphasis on the commonalities among various Turkish peoples.

Key Words

Uzbekistan, Funeral, Condolence.

Orta Asya'nın günümüzde bir anlamda kültürel ve ekonomik merkezi olan 15.600km² yüzölçümlü ve 2.276.300 nüfusa sahip olan Taşkent'te, tüm Türk coğrafyasında olduğu gibi sosyal yapı ve kültürel değerler açısından son yüzyıl içinde hızlı bir değişim ve gelişim süreci yaşamaktadır (Merdanoğlu-Muhammediev,1997:58). Ekonomi, kültür ve sosyoloji alanındaki değişimler, bağımsızlık sürecine bağlı olarak son on üç yılda ivme kazanmıştır. Buna bağlı olarak kültürel alanda gerçekleşen değişim ve gelişmeler çeşitli platformlarda ele alınmakta, araştırma ve incelemeler yapılmaktadır. Amaç, Türk milletinin kültürel gelişim sürecinin yorumlanmasına katkı sağlamaktır.

Buna bağlı olarak araştırmanın konusunu; ölümlerle birlikte başlayan ve bir yıl boyunca devam eden defin, taziye ve ölü yemeği pratiklerinin 3, 7, 40 dönemi içerisindeki âdetlerin, inançların Özbekistan'daki durumu teşkil etmektedir.

Bu yazı 1996-1999 yılları arasında, Taşkent şehrindeki gözlem, araştırma ve görüşmelerimizin sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu çalışmanın amacı;

a) Özbeklerin defin ve taziye geleneğini toplumsal bir olgu olarak değerlendirmek,

b) Ölüm olayı karşısında Özbek insanının düşünce, duyuş ve davranışlarını ortaya koymak,

c) Şahsî ve kolektif davranışları belirleyen, insanlar arasında dayanışma ve birliktelik bilincini yaratan ve Türk kültürünün yayıldığı geniş coğrafya açısından çok büyük farklılıklar göstermeden yaşatıldığına inandığımız ölüm ve ölüm etrafında oluşan davranışları Özbekistan'dan örneklerle ortaya koymak şeklinde tesbit edilmiştir.

Geleneksel yaşamı oluşturan davranış kalıplarının temelinde birçok inanç, âdet ve merasim yatmaktadır. Bu davranışların şekillenmesinde, uygarlık

* Gazi Üniversitesi, TÖMER Okutmanı

düzeyleri ve dinî inançları belirleyici unsurlar olmaktadır. Ölümün herkes için kaçınılmaz son oluşu, dünyanın her yerinde ölüm çevresinde toplanan âdetlere ve işlemlere evrensel bir karakter kazandırmıştır. Özellikle Türk toplulukları arasında konuyla ilgili inanmalar, âdetler ve işlemler arasında pek çok benzerlikler görülmektedir. Türklerde ölüm ve ölüme bağlı ortaya çıkan davranış ve inanışlar konusu çok kapsamlı olması sebebiyle bu yazı, Özbekistanla sınırlandırılmıştır. Ölüm anından itibaren cesedin toprağa karışıp gittiği yani çürüme süreci içinde şii ve sunni müslümanlığın yanısıra zerdüştlüğün izlerini taşıyan uygulamalara rastlanmaktadır.

Ölüm Sırası

Özbekistan'da ölmek üzere olan birinin evinde aile üyeleri belirli hazırlıklara girer; evi temizlemek, ayna ve resimleri saklamak ya da üzerlerini örtmekle işe başlanır. Ölüm halindeki kişinin odasından tabak çanaklar, yiyecekler çıkarılır ya da üstü örtülür. Bunun sebebi can çıkıncaya kadar "*kon sachramasin*" (kan sıçramasın) düşüncesidir. Ayrıca, hasta güneş almayan bir odaya taşınır, iki kişi başında bekler ve hastayla birlikte "kalima-i şohodat" (kelime-i şehadet) getirir. Diğer akraba ve tanıdıklar başka bir odada sessizce otururlar. Çocuklar ve hamile kadınlar, hastanın odasına sokulmaz. Kibleye doğru yatırılan hastanın dudaklarına pamukla su damlatılır.

Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan cesetle ilgiliyken, bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır. Ölünün öte dünyaya gidişi dolayısıyla ön hazırlık niteliğindeki bu işlemlerin bazılarının temelinde ölene "canlı" gözüyle bakmanın ve ondan korunmanın belirtileri yatarken, bazılarında da dinî kurallar ve gelenekler rol oynamaktadır. Bu tip işlemler içerisinde

yaygın olanlar; ölünün çenesinin bağlanması, gözü açıksa kapatılması, baş parmakların birbiri üzerine getirilip bağlanması, kibleye doğru yatırılması gelir.

Eğer ölüm öğleden sonra ya da daha geç gerçekleşmişse, tüm akrabalarının cenazeye katılabilmeleri için bir iki gün sonra defin merasimi yapılır. Ölünün beklendiği süre içinde defin merasimiyle ilgili işler "Oqsokol" (deneyimli ve sayılan ihtiyar, "aksakal") veya imam tarafından organize edilmektedir. Misafirlerle ilgilenme, yer hazırlama, ulaşım bu işlerden bazılarıdır.

Cemaat cenaze merasimine ailenin reisi vefatı halinde, onun en büyük oğlu tarafından davet edilir. Hiç kimsesi olmayan birisi vefat etmişse, onun defin işlerini üzerine alan kişinin adıyla cemaat cenaze namazına buyur edilir. Mesela bir kişinin amcası ölmüşse cemaati davet şekli şöyledir; "*Amakim qaytish bo'ldi. Janoza soat birda. Uch kundan so'ngra oshi bor.*" (Amcam vefat etti. Cenaze namazı saat birde, üç gün sonra da yemeği var). Ayrıca Özbekistan'da "öldü, vefat etti" tabiri yerine; "omonatini topshirdi, otishga hukm etdi, vafot qilipdi" (emanetini verdi, vefat etti) denilir.

Ölümün hayatın sonu olmadığı inancı cesetle, definle, ölü yemeğiyle ilgili bir çok pratiği de beraberinde getirmiştir. Bu işlemlerin gerçekleştirilmesinde korku ve sevgi belirleyici unsurdur. Yukarıda belirtilen ön hazırlıktan sonra defin için gerek dini, gerekse ananevi bakımdan zorunlu olan hazırlığa geçilir. Bu hazırlık üç aşamada gerçekleştirilir; yıkama, kefenleme ve cenaze namazıdır. Ölü yıkanırken "yig'i ve sodir" (feryat figan) yapılmaz. Ölü yıkayıcılarına "Murdashoylar" denir. Bu meslek babadan oğula geçer. Bazı kişiler ise birilerinin yanında bu işi öğrenip, daha sonra "*orqam ko'tardi, tüşimga kirib pir buyurdu*" (Rüyama giren bir pir bu işi

yapmamı söyledi) diyerek, bu mesleği icra eder (Nasriddinov, 1996:54). Ölü yıkayana yardım eden iki kişinin yanında ölünün yakınlarından birileri de bulunabilir. Kadınları kadın, erkekleri erkek yıkayıcılar yıkarlar. Ölünün kefenlenişi sırasında hoş kokulu maddeler sürülür, bazen de kefenin arasına gül yaprakları konduğu görülür.

Ölüyü yıkamak için ısıtılan suya el değdirilmez. Ölü yıkayıcı abdest aldıktan sonra ölünün avret yerini örtüp yıkama işlemine başlar. Ceset, tahta üzerinde ayakları kibleye doğru gelecek şekilde baştan ayağa üç defa gusul duasıyla yıkanır. Cesedi yıkamak için kullanılan suyun kalanı uzak bir yere dökülmekte ve kazan ters çevrilip üzerine birazlık un serpilmiştir. Un aklık, hayat ve temizlik sembolüdür. Bu uygulamanın temelinde ölümü bu aileden uzaklaştırma ve başka zarar gelmesin düşüncesi yatmaktadır. Ölünün gömülmeye hazırlanışı için gerekli ikinci işlem; ölünün kefenlenmesidir. Kefenlerini önceden hazırlamak, ayrıca kabir ve defin için yapılacak harcamalar için bir kenara para koyma geleneği Özbeklerde

yaygındır. “*Ölğan kun bolalarımga va tanish-bilishlarımga berilsin*” (Öldüğüm zaman çocuklarıma ve eşe dosta verilsin) diye ayrılan paradan ölü yıkayıcısına, su ısıtıcısına, imama ve mezar kazıcısına da bir miktar para ayrılır. Kefenlik bezin rengi beyazdır.

Üçüncü önemli işlem cenaze namazıdır. Cenaze namazı öncesinde imam, merhum ya da merhumenin günahlarının affı için; ölünün yaşını belirleyip bundan akil baliğ oluncaya kadar geçen zaman dilimini çıkarıp, kalan sayı kadar dua okur. Dua okumadan önce merhumun günahını boynuna almaya razı olan kişileri çağırıp “*İsquotni olish uchun o'tir*” (Merhumun günahıyla birlikte imam tarafından belirlenen bir miktar parayı da alacak kişi ya da kişilere sorar) der. Sonra dua edip, “qabul qildingmi” (kabul ettin mi) diye sorar. O da daha önceden tabağa konulan buğdayı alarak “qabul kildim” (kabul ettim) der. Ayrıca cenazeye gelenlere sembolik olarak 3-5 som verilir. Bu parayı alan kişilerin merhumun günahlarının affı için iki rekat namaz kılmaları gerekir. Bu tür uygulamalar günümüzde yavaş yavaş yok olmaktadır.

Özbekistan'da cenazeye kadınların katılması hoş görülmemekte hatta mezarlığa defin sırasında alınmamaktadır. Cenaze namazı kılındıktan sonra tabut cemaat tarafından mezarlığa kadar izlenir. Cenazenin taşınmasında, tabutu ilk olarak ihtiyarların, üç defa kaldırıp indirdikleri ve yedi adım yürüdükleri görülür. Bundan maksat, tekrar bir ölüm olayı yaşanmasını düşüncesidir. Sonra tabutu merhumun yakınları kaldırır. Çok uzak değilse, kabristana kadar tabut omuzlarda taşınır. Tabut taşınırken yol üzerindeki insanlar eğer oturuyorlarsa ayağa kalkarak cenazenin geçişini beklerler. Mezarlık çok uzakta ise merhumun oturduğu mahalleden çıkıncaya kadar omuzlarda taşınır, daha sonra cenaze arabasına konulur.

Tabut mezarlığa getirildikten sonra yere koyuncaya kadar herkes ayakta bekler. Tabut omuzlardan indirildiğinde cenazeye katılanlar kabrin kible tarafına otururlar. Ceset mezara konulurken imam; "Bismillohi alo rasululloh millatidan" der. Go'rkov (mezarıcı), mezarın üstüne toprak serptikten sonra merhumun yakınları kürekle yedi defa toprak dökerler. Orada bulunanlardan biri; "Merhum qanday odam edi" (merhum nasıl biriydi) diye sorar, diğerleri "yahsi odam edi" (iyi biriydi) diye, cevap verir. Özbekistan'da mezarlıkların etrafı duvarlarla çevrilidir. Ayrıca mezarlığa her ağacın dikilmesine de izin verilmez. Bazı mezar taşlarında resimlere rastlanır.

Ölüm Sonrası

I. Belli Günler ve Ölü Yemeği

Özbekistan'da ölenin dinî törenle ve yemekle anıldığı belli günler vardır. Bunların başında ölünün "yedinci", "kırkinci" günleri gelir.

Cenaze defnedildikten sonra mezarlıktan ölünün evine dönülüp yeniden taziyede bulunulur ve "Yedisi" ilan edilir. Bu günler içinde ölen kişi belli bir biçimde anılmaktadır. "Uyga borar" (eve gide-

lim) adı verilen bu âdet gereği merhumun evine gelen misafirlerin elleri ılık suyla eve girişte yıkanır; molla ya da hoca kadın'ın duasının ardından, sofraya oturup yemek yenir. Sonra yine bir dua okunur ve kalkılır. Sofrada geleneksel yiyecekler bulunur. Çorba, pilav, nişalda pişirilir. Cenazeye katılacaklar için hazırlanan yemeğe "qora oshi" (yas yemeği) adı verilir. Fakat bu yemek ölünün evinde değil, komşularında pişirilir. Ölü evinde cenaze defnedilinceye kadar yemek pişirilmez.

Özbekler genellikle cuma ve pazar-tesi akşamları "çözme, çalpak" adı verdikleri yemekleri pişirip, Fatiha okurlar. Çarşamba, perşembe, bazı yerlerde cuma günleri mezarlıkları ziyaret ederler. Bu ziyaretlerde sadaka vermek ve hatıra türünde eşyalar bırakmak âdeti de vardır.

"Ruh och qolğanda tiriklarga ziyani yetkazadi, uni oziklantirişsh kerak" (Ruh

aç bırakılırsa yaşayanlara zarar verir, onu doyurmak lazım) düşüncesinden dolayı malum günlerde “is chiqarish” adını verdikleri geleneğe bağlı kalarak yemek pişirirler. Ruhları besleme fikri Özbeklere mezarlıklara tabak, bardak, kase gibi kaplar yerleştirme ve yemek götürme alışkanlıkları kazandırmıştır.

Üçü, yedisi, kırkı adı verilen günlerde ölünün akraba, eş, dost çevresine mensup kadınlar dasturxon (yer sofrası) etrafında bir araya gelip dualar okur. Sofrada çeşitli yiyeceklerin yanı sıra üç ayrı un tabağının içinde yanan mumlar; pamuk, kuru üzüm bulundurmak gerekir. Hoca çeşitli dualar ederken meclistikiler de bir yandan üzümlerin çöplerini ayırıp, pamuğun içine koymakta, diğer yandan zaman zaman hocanın duasına iştirak etmektedir. Duaların ekseriyeti Özbekçe, küçük bir bölümü de Arapça yapılmaktadır (Sevare, Nasriddinova, Nisan 1999-Taşkent).

Özbekler Ramazan ve Kurban bayramı arefesinde, cuma ve pazartesi akşamları “bo’g’irsoq” adını verdikleri hamur işi hazırlayıp, ölmüşlerine dua ederler. Mum yakıp, evin kible tarafına koyarlar ve merhumun ruhu gelecek diye beklerler. Yakınlarını yolcu ederken de “ota-bobongning arvohlari yar bolsin” (ata babalarının ruhu şad olsun) diye dua ederler. Yani insanın bedeninin yok olduğuna ama ruhun yaşadığına inanan Özbekler, bu inanç doğrultusunda ruha hürmet için çeşitli merasimler geliştirmiştir.

II. Matem

Sosyal bir kurum niteliğinde olan yaşla ilgili âdetler; bu âdetlere bağlı işlemler, kaçınmalar acı çeken belli etme, belirli bir süre yeni duruma alıştırma, acısını azaltma ve giderek bu durumdan çıkarma amacına yöneliktir.

“Azaga odam aytilmaydi” (Taziyeye adam çağrılmaz) sözünden yola çıkarak

taziyeye herkes gelebilir. Matem vefat gününden başlar. Yas süresince gerek kadın, gerekse erkekler bazı şeyleri yapmaktan kaçınırlar. Genel olarak kadınlar, erkeklere göre daha uzun süre yas tutarlar. Matem giysilerini giyen akraba kadınlar oyun, eğlence, düğün derneklerle eğer ölen gençse bir yıl boyunca; değilse kırkı çıkıncaya kadar katılmazlar. Matem döneminde kadınlar takı takmaz, koku sürünmezler. Matem kıyafeti oldukça sade dikilmiştir. Özbekistan’da matem rengi XVI. yüzyılda kara iken daha sonraları mavi, kırmızı bazı yerlerde de yeşil renklerin de yas için kullanıldığı görülmektedir (İnan, 1954: 197). Ölünün annesi, kızkardeşi vb. alaca giyinirler, başlarına romal (başörtüsü) bağlarlar. Matem elbisesi renkleri değişse de her dönemde var olagelmıştır. Ölünün kıyafetlerinin büyük bir bölümü “g’asol”a verilir. Erkekler defin ve taziyeye merasimleri dışında dinî bayramlarda da ton, qalpok giyip, bellerini bağlar.

Yig’i, matem ilk işaretidir. Ölünün arkasından feryat etmeye Özbekler “ovoz chiqarish” derler.

“Biz hammamiz bu yalg’onchi dunyada mehmonimiz, ohir bir küni “u dunya-rost dunyaga ketamiz” ya da “bir fasllik mehmanim” (Hepimiz bu yalancı dünyada misafiriz, bir gün öbür dünyaya gideceğiz ya da bir fasllık misafiriz) diye ağlayarak üzüntülerini dile getirirler. Ayrıca bu sözlerle teselli bulmaya çalışırlar. Özbek halkının matem merasiminde erkekler yalnız ölünün defnedildiği gün ağlar. Diğer zamanlarda ağlamaları zayıflığın işareti olarak görülmekte ve hoş karşılanmamaktadır. Ölenin erkek akrabaları cenaze günü yeni “ohorli ton”, “qalpoq” (parlak kumaştan şalvar tipinde pantolan ile kalpak) giyip, bellerini bir kumaşla bağlar ve ölünün yattığı evin önünde duvara dayanıp bekler.

Ağlarken mesela, baba vefat etmiş

olsa; “*Otamoo...duog’oyim... otamoo, otam*”, anne vefat etmiş olsa; “*Oq süt bergan onamoo, onam...o, onam*”, vefat eden kişi eşi olsa; *uyimooo, gülimoo...*” diye, akrabaları ise; “*Og’amooo... cigari-mooo...*” gibi sözler kullanırlar. Yig’i genelde ölenin genç ya da ihtiyar olmasına göre devam eder.

Merhumun defnedildiği günde kadınlar genellikle ayakta ağlarlar. Bazı bölgelerde kadınlar cenaze merasiminde başlarını açarlar. Bu “*boshim ochiq qoldi*” (sahipsiz kaldım) manasını ifade etmektedir. Saçlarını çözüp, bağrılarına vurarak yüksek sesle ağlama geleneği şehirlerde yok olmaktadır. Kadınlar definden sonra merhumun 3, 7, 20 ve 40. günlerinde de ağlarlar. “*Yig’ichi, aytuvchi, yig’lovchi*” adı verilen kadınların aşığıda örneklediğimiz türden ölüm olayı ile ilgili olarak söyledikleri dörtlüklerin, beyitlerin ve şiirlerin yanı sıra destanların da özel bir yeri vardır.

*Con otam, conim otam,
Conimga darmonim otam.
Har nechük dardü alamga,
Malhamim bolgan otam.*

*Suyab otga mindirgan,
Suyganimni kiydirgan.
Non desam navvot bergan,
Suv desam sharbat bergan.*

*Bosh belginam boylagan,
Nozik ko’nglim ovlagan,
Voy otam, conim otam,
Conimga malhamim otam.*

*Orqa sochim oldirib,
Ardoqlab o’stirgan otam,
Yelka sochim to’r- to’r o’rdirib,
To’rlarga o’stirgan otam.*

Türkiye Türkçesi ile söylenişi:

*Can atam, canım atam,
Canımın dermanı atam.
Her türlü derdi elemime,
Melhem olan atam.*

*Dayanak olup ata bindiren,
Beğendiklerimi giydiren.
Ekmek desem çörek veren,
Su desem şerbet verdi.*

*Boylu boyunca uzanan,
Nazik gönlümü yakan,
Eyvah atam, canım atam
Canıma melhemim atam.*

*Uzayan saçlarımı kestirip,
Gözetip büyüten atam,
Belik belik saçlarımı ördürüp,
Beliklerimi uzatan atam.*

şeklinde babanın kaybından duyulan acı dile getirilirken, bir annenin ölümüne yakılan diğer bir anonim ağıtta ise duygular şöyle dile getirilmektedir:

*Onam yotar cho’zilib
Tanidan conı üzilib
Onamni ko’rgan bandani
Ko’ngillari buzilib.*

*Onam desam o’leman
Havuz suvidek to’laman.
Onaconimni yod olsam,
Oçilgan guldek so’laman.*

*Qabristonning yo’llarin
Tuproqlari maydadir
Manim anam ölibdi
Endi körmak kaydadir.*

*Qaro yerlar qattiqmikin, vo, onam
Yoningizga borsammikin, vo, onam
Sochingizni oqartirib, o’stirganingiz
Qaro tog’ ekanini bilmabman, vo, onam
Sariq dard ekan bilmabman, vo, onam.*

(Nasriddinov, 1996:43)

Türkiye Türkçesi ile söylenişi:

*Anam yatar uzanıp,
Teninden canı çekilip
Anamı gören kulların
Gönülleri üzülüp.*

*Anam desem ölürüm
Havuz suyu gibi dolarım.
Anacığımı yad etsem,
Açılan gül gibi solarım.*

*Kabristanın yolları
Toz topraktır
Benim anam öldü
Şimdi görmek ne mümkün.*

*Kara yerler sert mi, eyvah, anam
Yanınıza gelsem mi, eyvah, anam
Saçınızı ağartıp, büyüttiğünüz
Kara dağ olduğunu bilmedim, eyvah, anam.
Sarı dert olduğunu bilmedim, eyvah, anam.*

Bu tür ağıtların ardından mecliste-ki yaşça büyük kadınlardan biri; "İloho, omin Allahu Akbar", diyerek Fatıha ile birlikte Özbekçe dua okur ve meclistekiler de ona katılır. Duanın içeriği şöyledir. "Eshik oldi tut bo'lsin, qolgan bolalari qut bo'lsin, oldi-ketdi, shu bo'lsin qorong'i go'ri oydin bo'lsin! Bu yig'ıdan fo-ida yo'q, coyi behishta bo'lsin, iloyo ohi-ratini bersin! Omin, Allahu Akbar!" (Kapının önünde dut ağacı olsun, geride kalan evlatları sağ olsun, alıp götürdüğü şu olsun karanlık mezarı aydınlık olsun. Matemden fayda yok, cennet mekan olsun, Amin, Allahu Ekber).

İnsan yaşamının doğum, evlenme gibi geçiş dönemlerinden biri olan ölüm ve buna bağlı olarak gelişen geleneklerin Özbekistan'daki görünümünün Taşkent ve Kaşgaderya vilayetindeki uygulamalarla açıklanmaya çalışıldığı bu yazıda; soydan soya kültürel kalıt olarak geçen bu âdetlerin, Türk milletinin kültürel gelişim sürecinin yorumlanmasına katkı sağlayacağına inanıyorum. Öte yandan burada olgunun insanlı boyutları, toplumsal yönü, varlık ve ölüm karşısındaki coşkunu, yaratıcılığını gösteren ağıtlarına, kelime gruplarına ve atasözlerine yer verilmiştir. Halkın düzeni, sistemi, değer yargıları, dil özellikleri ve sosyal yapısı ölüm ve ölüm çevresinde gelişen olaylar aracılığıyla aktarılmaya çalışılmıştır.

Altay toplumlarında rastlanılan 3, 7, 20 ve 40. günde ve ayrıca ilk yıl dönümünde kurban sunma geleneği, Türk topluluklarında bu sayıların önemli bir yeri olduğunu göstermektedir (Roux, 1994 :198). Özbekistan'da da bu sayıların önemli olduğu açıktır. Şamanizmin

izlerini taşıyan ruhları besleme amaçlı mezarlıklara tabak çanak yerleştirme âdeti tüm Türk topluluklarında çeşitli şekillerde yaşamaktadır (İnan, 1954: 190). Özbekistan'da da bu uygulamalara rastlanılmıştır.

Sonuç olarak ölüm ve sonrasında ilgili inanç ve uygulamalara baktığımızda geçmişin izlerinin günümüze taşındığını ve Türk toplulukları arasındaki müştereklerden biri olarak varlığını sürdürdüğünü görmekteyiz. Sovyetler Birliği döneminde Rus kültürü ve komünist rejimin baskısının yanında modernleşme ve küresel etkiler gibi nedenler Türk topluluklarının geleneksel yapısını değiştirmeye zorlamıştır. Bu zorlamalar karşısında geleneksel yapı yeni gelen değerleri zaman zaman benimseyip, zaman zaman da karşı koyarak kendisini korumaya devam etmiştir.

NOTLAR

¹Nişalda : Nevruzda yumurtanın akıyla yapılan bir tatlı.

Çalpak : Küçük küçük mayalı hamur kızartması.

Çözme : Ramazan pideleri büyüklüğündeki mayalı hamur kızartması. Yedi ya da dokuz adet pişirilir.

KAYNAKLAR

Anlatan Eşankul, Astane. Derleyen Açık, Fatma. Taşkent, 1998.

Anlatan Nasriddinova, Sevara. Derleyen Açık, Fatma. Taşkent, 2002.

Buharalı, Eşref. "Türklerde Matem Alametleri". Türk Dünyası Araştırmaları. 65. sayı, 1990.

İnan, Abdulkadir. Tarihte ve Bugün Şamanizm. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1954.

İnan, Abdulkadir. Makaleler ve İncelemeler. I. Cilt. 3.Baskı. Ankara:Türk Tarih Kurumu Basım, 1998.

Merdanoğlu, Süleyman – Muhammediev, Nasriddin. Özbekistan Kılavuzu. Ankara: Repa, 1997.

Nasriddinov, Kamber. Özbek Defn ve Taziye Merasimleri. Taşkent: Abdulla Kadiri Namındağı Halk Merası Neşriyatı, 1996.

Özbek Halk Makalları. Taşkent: Bedii Edebiyat Neşriyatı, 1965.

Roux, Jean Paul. (Çev. Aykut Kazancıgil), Altay Türklerinde Ölüm. İstanbul: Kabala Yayınevi, 1999.

Settar, Mahmud. Özbek Udumları, Fen, Taşkent: Fen, 1993.